

Eating Better yn y Gwledydd
Adolygu polisiau - Crynodeb gweithredol

Crynodeb gweithredol

Datblygwyd yr adnodd hwn ar gyfer y rheini sy'n gweithio ar bolisi bwyd yn y DU; mae'n rhoi trosolwg o bolisi bwyd ar draws y pedair gwlad, gan nodi cynnydd yn erbyn camau gweithredu o fap *Better by Half Eating Better*, gan gynnig golwg gychwynol ar gyfleoedd a meysydd gweithredu ar draws y gwledydd.

Mae angen i'r gwaith o gyflwyno deiet iach a chynaliadwy ar draws pedair gwlad y DU fod yn seiliedig ar bolisi cenedlaethol cydgyssylltiedig sy'n cefnogi ein ffermwyr, yn gwarchod ein hamgylchedd ac yn sicrhau mynediad cyfartal a theg at fwyd iach a chynaliadwy.

I raddau helaeth, mae bwyd a ffermio yn fater datganoledig yn y DU, ond tan yn ddiweddar, ni fu'r pedair gwlad yn hynod o weithgar yn y maes hwn. Ar ôl i'r DU adael yr Undeb Ewropeaidd (UE), bu gwahaniaethau a pharhad sylweddol ym mholisi bwyd a ffermio ar draws Lloegr, Gogledd Iwerddon, yr Alban a Chymru wrth i lywodraethau datganoledig ddatblygu a rhoi polisiau ar waith yn absenoldeb deddfwriaeth yr UE. Mae'r llywodraethu datganoledig hwn yn gyfle i lywodraethau cenedlaethol gyflwyno a rhoi polisiau pellgyrhaeddol ar waith sy'n manteisio ar y cyfleoedd, ac yn mynd i'r afael â'r heriau, ym mhob system fwyd genedlaethol.

Mae'r map *Better by Half* yn amlinellu'r ffordd at fwyta llai o gig a chynnyrch llaeth a chael gwell cig a chynnyrch llaeth, gan ddarparu 24 cam i'w cymryd ar draws 5 sector i greu amgylchedd galluogi i sbarduno'r trawsnewid sydd ei angen mewn arferion bwyta. Datblygwyd yr adnodd hwn ar gyfer y rheini sy'n gweithio ar bolisi bwyd yn y DU; mae'n rhoi trosolwg o bolisi bwyd ar draws y 4 gwlad, gan nodi cynnydd yn erbyn camau 6 gweithredu o fap *Better by Half Eating Better*.

Camau gweithredu'r map Eating Better

Cyflawni strategaeth fwyd a ffermio trawsadrannol

Mae canllawiau deietegol cynaliadwy ac iach yn sail i bob datblygiad polisi

Normaleiddio deietau cynaliadwy drwy gaffael cyhoeddus

Cynnydd prif ffrwd mewn bwyd ysgol

Ailgydbwyso polisi amaeth tuag at gynhyrchu planhigion a gwella cig a chynnyrch llaeth

Datblygu cynllun defnydd tir integredig

Camau gweithredu'r map	Dangosydd	Yr Alban	Cymru	Gogledd Iwerddon	Lloegr
 Cyflawni strategaeth fwyd a ffermio trawsadrannol	Strategaeth fwyd genedlaethol	Oes	Nac oes	Wrthi'n cael ei datblygu	Yn rhannol
	Strategaeth fwyd leol	Wrthi'n cael ei ddatblygu	Wrthi'n cael ei datblygu	Nac oes	Nac oes
 Mae canllawiau deietegol cynaliadwy ac iach yn sail i bob datblygiad polisi	Diffiniad o ddeiet cynaliadwy	Dim diffiniad yn strategaeth y llywodraeth	Dim diffiniad yn strategaeth y llywodraeth	Diffiniedig	Dim diffiniad yn strategaeth y llywodraeth
	Canllawiau ar faint o gig coch a chig wedi'i brosesu i'w fwyta	90g	90g	90g	90g
 Normaleiddio deietau cynaliadwy drwy gaffael cyhoeddus	Strategaeth caffael cyhoeddus ar gyfer cyflenwi domestig	Gweithio i gynyddu gwariant, nid oes targed wedi'i osod eto.	Nid oes targed wedi'i osod eto	Nid oes targed wedi'i osod eto	Targed o 50% o fwyd a diod o ffynonellau lleol
 Cynnydd prif ffrwd mewn bwyd ysgol	Prydau Ysgol am Ddim i Bob Plentyn	Am y 5 mlynedd gyntaf yn yr ysgol gynradd	Pob plentyn ysgol gynradd	Nac oes	Am y 3 mlynedd gyntaf yn yr ysgol gynradd
	Gofynion cig yn yr ysgol gynradd	Dim mwy na 175g yr wythnos	Wedi'i weini o leiaf 2 ddiwrnod yr wythnos	Wedi'i weini o leiaf 2 ddiwrnod yr wythnos	Wedi'i weini o leiaf 3 ddiwrnod yr wythnos
 Ailgydbwyso polisi amaeth tuag at gynhyrchu planhigion a gwella cig a chynnyrch llaeth	Deddf amaeth	Wrthi'n cael ei ddatblygu	Oes	Wrthi'n cael ei ddatblygu	Oes
 Datblygu cynllun defnydd tir integredig	Strategaeth defnydd tir	Oes	Nac oes	Nac oes	Nac oes

Penawdau ar draws y gwledydd

Yr Alban:

- Yr Alban sydd â'r **strategaeth fwyd a ffermio trawsadrannol fwyaf cynhwysfawr** yn unrhyw un o bedair gwlad y DU.
- Nid oes diffiniad yn dal i fod o ddeietau cynaliadwy ym mholisi'r llywodraeth, **sy'n hepgoriad a adlewyrchir yn y diffyg cyngor ynghylch bwyd cynaliadwy** mewn canllawiau deietegol.
- Mae Gweledigaeth yr Alban ar gyfer Amaethyddiaeth yn gosod llwyfan ar gyfer **gwaith uchelgeisiol i drosi i ffermio sy'n ystyriol o natur**, ond mae angen integreiddio'n well â pholisi hinsawdd a bwyd yn ehangach.

Cymru:

- Ar hyn o bryd, mae Cymru'n **gweithredu heb strategaeth fwyd genedlaethol**, na diffiniad o beth yw deiet iach a chynaliadwy. Dylai fod yn brif flaenoriaeth i roi'r naill a'r llall ar waith.
- Mae Llywodraeth Cymru wedi cydnabod pŵer diwylliannau bwyd lleol drwy **ddarparu cyllid ar gyfer partneriaethau bwyd traws-sector** sy'n arwain y gad yn y DU. Gellid gwella effaith y cyllid hwn drwy fwrw ymlaen â'r Strategaeth Bwyd Cymunedol a addawyd.
- Mae Deddf Amaeth (Cymru) 2023 yn gam hanfodol tuag at drawsnewid y system fwyd. Mae Llywodraeth Cymru wedi lansio **fframwaith datblygu cenedlaethol** mewn ymgais i gydbwysu pwysau defnydd tir sy'n cystadlu â'i gilydd, er bod angen rhagor o eglurder ynghylch pa mor dda y mae'n integreiddio â'r **Cynllun Ffermio Cynaliadwy** ac offerynnau cynllunio eraill.

Lloegr:

- **Nid yw Papur Gwyn y Strategaeth Fwyd wedi gwneud fawr ddim** i wella iechyd a chynaliadwyedd deietau yn Lloegr.
- Mae'r **Cynlluniau Rheoli Tir Amgylcheddol** yn gyfle cyffrous i ffermio mewn ffordd sy'n ystyriol o natur; os ydynt yn cael eu hwyluso'n gywir, gellir gwneud cynnydd sylweddol ar well cig a chynnyrch llaeth. **Ond mae'r cyllid a'r cymorth a gynigir i ffermwyr ar hyn o bryd yn annigonol i gyflawni'r nodau hyn.**
- Mae'r cyfuniad o ddiffyg strategaeth bwyd, dim cynllun defnydd tir, a methu targedau ar gyfer deiet cynaliadwy mewn polisi newid yn yr hinsawdd, **yn peri risg na fydd manteision posibl cynlluniau amaethyddol newydd yn cael eu gwireddu.**

Gogledd Iwerddon:

- Mae **Strategaeth Fwyd Genedlaethol yn cael ei datblygu ar hyn o bryd**, ond collwyd momentwm oherwydd ansicrwydd gwleidyddol.
- Mae'r sector Amaeth yng Ngogledd Iwerddon yn barod am newid sylweddol o dan **bolisi ffermio'r dyfodol** sydd ar y gweill. O'r herwydd, mae'n hanfodol integreiddio polisi bwyd ac amaeth er mwyn cefnogi'r sector ffermio ar yr un pryd â galluogi deiet iach a chynaliadwy.
- Mae **creu strategaeth defnydd tir gyffredinol yn gam hanfodol sydd ei angen** i gydbwysu pwysau sy'n cystadlu â'i gilydd am dir, bwyd a hinsawdd.

Negeseuon allweddol

Datganoli yw'r allwedd i ddatgloi diwygiadau i system fwyd y DU

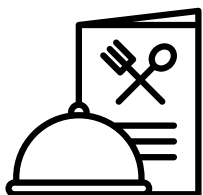
Mae gan bob un o'r pedair gwlad eu hanes a'u diwylliannau bwyd unigryw eu hunain, gydag enghreifftiau o'r gwaelod i fyny ac enghreifftiau unigryw yn dangos bod newid yn bosibl. Mae datganoli wedi golygu bod yr Alban, Cymru a Gogledd Iwerddon yn gallu gweithredu diwygiadau uchelgeisiol i bolisi bwyd er mwyn prif-frydio deietau iach a chynaliadwy. Felly, gall polisi bwyd datganoledig fod yn unigryw i bob gwlad, gan sbarduno ras i'r brig yn y DU ar yr un pryd drwy ddiwygio polisi bwyd, tra bod cyllidebau digonol yn hanfodol ar gyfer cyflawni. Er mwyn i bedair gwlad y DU wireddu'r potensial hwn, rhaid i bob Llywodraeth gysoni polisiau amaeth, hinsawdd, defnydd tir a bwyd, ar yr un pryd â chydlynu ag awdurdodau lleol, Llywodraeth y DU a gweithredwyr ar lawr gwlad.

Nid oes cysondeb o ran deiet iach a chynaliadwy yn y gwledydd, ac nid yw polisiau'n gwneud fawr ddim i helpu

Mae deiet gwael yn endemig ar draws y gwledydd. Yn y bedair gwlad, mae polisi i gywiro hyn yn canolbwyntio bron yn gyfan gwbl ar iechyd, gan fethu ag ymgorffori nodau cynaliadwyedd mewn canllawiau deietegol. Er bod cynnydd mewn rhai agweddau ar bolisi ar draws gwahanol lywodraethau'r DU, yn gyffredinol mae llawer mwy i'w wneud o hyd i sicrhau gostyngiad o 20% yn y defnydd o gig a chynnyrch llaeth yn y DU erbyn 2030 fel yr argymhellwyd gan y *Climate Change Committee*, ac er mwyn symud i gael cig a chynnyrch llaeth 'gwell'. O ystyried y defnydd eang o'r Canllaw Bwyta'n Iach, mae cyfle i gael dull cydlynol o gysoni canllawiau deietegol a safonau bwyd ysgolion ar draws y DU er mwyn bodloni nodau cynaliadwyedd ac iechyd.

Mae angen Strategaethau Bwyd i ail-alinio pob agwedd ar y system fwyd

Mae gan yr Alban y Ddeddf *Good Food Nation*, ac mae Cymru wedi gwneud rhywfaint o gynnydd ac wedi gosod uchelgais o ran mynd i'r afael â heriau critigol sy'n ymwneud â bwyd. Yn y cyfamser, mae gweithredu wedi arafu yng Ngogledd Iwerddon a Lloegr neu wedi bod yn ddiffygiol. Mae angen strategaethau cynhwysfawr ar gyfer integreiddio cynlluniau amaethyddol newydd a thargedau hinsawdd i bolisi bwyd yn gyffredinol. Mae angen cyllid a chymorth ar ein ffermwyr a'n garddwyr i symud tuag at ddulliau ffermio sy'n ystyriol o natur a'r hinsawdd, a gall polisi bwyd cydgysylltiedig ein helpu i wella iechyd a chynaliadwyedd deiet ein cartrefi, caffael bwyd cyhoeddus a bwyd mewn ysgolion. Dylai polisi'r Llywodraeth gefnogi a chynyddu'r gwaith o ddiwygio'r system fwyd ar lawr gwlad, gan gyfuno â datblygu polisi ar lefel leol lle bo hynny'n berthnasol. Dyma faes lle gallai cyfnewid arferion gorau rhwng llywodraethau datganoledig ddatblygu camau gweithredu ar lawr gwlad ledled y DU.

Camau nesaf

Nod Eating Better, drwy'r adroddiad hwn, yw bod yn fan cychwyn ar gyfer ymgysylltu pellach â sefydliadau bwyd a ffermio ar draws pedair gwlad y DU i sbarduno ymdrechion i gyflwyno newidiadau mwy uchelgeisiol i ddiwygio ein deiet. Drwy asesu yn erbyn ein map, gall y gynghrair Eating Better a rhanddeiliaid ehangach ddathlu cynnydd a nodi meysydd i'w gwella ledled y DU. Mae gwir fomentwm ar lawr gwlad o ran sicrhau newid gwirioneddol a phendant i'r mathau o fwydydd rydyn ni'n eu cynhyrchu a'u bwyta yn y DU. Os caiff ei wneud yn gywir, gallai polisi'r llywodraeth, drwy'r camau ar y map a aseswyd yn yr adroddiad hwn, chwarae rhan hanfodol yn y gwaith o gefnogi'r ymdrechion hynny a chreu ymdrech gydlynol ar lefel llywodraethol.

Eating Better

Eating Better is a movement for change of sixty organisations working to accelerate the transition from producing and eating too much meat and dairy to a fairer, healthier and more sustainable food system that is better for animal welfare and for nature.

The power of our alliance comes from our breadth, diversity and expertise. From environmental and animal welfare charities to public health and social justice, we're working together to create a fair and sustainable food environment, where everyone has access to healthy, affordable and nutritious food.